

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันปัญหามลภาวะทางอากาศในโรงงานอุตสาหกรรมนับเป็นปัญหาที่สำคัญทั่วทุกภาคของประเทศไทย อันมีผลกระทบกับสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากประเทศไทยได้เปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมทำให้มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นอย่างมากมาย และจากความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในกระบวนการผลิตเพื่อการดำรงอยู่ที่ดีขึ้นของมนุษย์นั้น ทำให้เกิดปัญหามาจากกระบวนการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรมที่สำคัญประการหนึ่ง คือ เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษต่างๆ ซึ่งก่อให้เกิดมลภาวะเป็นพิษ อีกทั้งทำให้เกิดอันตรายและโรคที่เกิดจากการทำงาน ในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นผลให้พนักงานในโรงงานมีสุขภาพอนามัยทรุดโทรม อัตราการเสี่ยงในการเกิดอันตรายและเกิดโรคต่างๆ สูง แหล่งที่มาของปัญหามลภาวะทางอากาศที่สำคัญ คือ ในโรงงานอุตสาหกรรมในประเทศไทยคือ ชนิดของสารมลภาวะทางอากาศที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตและคุณภาพของเชื้อเพลิงที่ใช้ เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมบางประเภทจะมีการระบายมลภาวะทางอากาศจากกระบวนการผลิต ซึ่งสภาพปัญหามลภาวะทางอากาศจากโรงงานอุตสาหกรรมของประเทศไทยในปัจจุบันพบว่า ถึงแม้โรงงานจะปล่อยสารมลภาวะทางอากาศน้อยกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ แต่ในกรณีที่มีโรงงานตั้งอยู่หนาแน่นก็จะทำให้คุณภาพอากาศในบรรยากาศบริเวณนั้นต่ำลง จนเกินมาตรฐานทำให้ต้องมีการจำกัดปริมาณการปล่อยสารมลภาวะทางอากาศ จากโรงงานต่างๆ ที่อยู่ดังเช่น ในเขตพื้นที่เดียวกัน เพื่อป้องกันไม่ให้คุณภาพทางอากาศโดยรวมอยู่ในบรรยากาศต่ำเกินมาตรฐาน

โรงงานอุตสาหกรรมโดยเฉพาะในเขตนิคมอุตสาหกรรมก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศทางน้ำ ทางดิน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติงานในโรงงานอุตสาหกรรมต้องสัมผัสกับมลพิษเหล่านี้เป็นประจำ จะส่งผลให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานหรือพนักงาน ทำให้เกิดการระคายเคืองต่อระบบทางเดินหายใจและผิวหนัง อาจเจ็บป่วยด้วยโรคระบบทางเดินหายใจ เช่น วัณโรค หอบหืด มะเร็งปอด เนื่องจากสภาพแวดล้อมในโรงงานมีสารพิษเจือปนอยู่ ดังนั้นจึงต้องหามาตรการต่างๆ ในการควบคุมป้องกันมลพิษที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อป้องกันทรัพยากรของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการป้องกันผลเสียที่จะเกิดต่อไปในภายภาคหน้า (แครียา ทองสอดแสง, 2545)

นอกจากนี้ จากการศึกษาของ โสมรศมี แสงมณี (2543) เกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จ และปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ ในโรงงานอุตสาหกรรมปิโตรเคมี เขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง พบว่า การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพมีการกำหนดนโยบายที่เอื้อต่อสุขภาพของพนักงาน ทั้งในส่วนที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย โดยเฉพาะนโยบายด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัยและสิ่งแวดล้อม นโยบายที่โรงงานกำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิตของพนักงาน ซึ่งจะส่งผลให้พนักงานมีสุขภาพที่ดีปลอดภัยในการทำงาน รวมทั้งทำให้เกิดการสร้างความเข้มแข็งขององค์กร โดยให้พนักงานมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมภายในโรงงาน ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรพิจารณาศึกษาเปรียบเทียบในรายละเอียดของกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพในโรงงานอุตสาหกรรม โดยแยกประเภทหรือระดับของโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งจะช่วยให้ทราบรายละเอียดชัดเจนมากขึ้น ควรศึกษาเปรียบเทียบถึงการใช้นโยบาย กฎระเบียบในการควบคุมมลพิษในโรงงานอุตสาหกรรมกับความรู้ทางด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของพนักงานและผู้บริหารโรงงาน ควรพิจารณาถึงตัวแปรอื่นๆ ที่น่าสนใจ เช่น ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในโรงงาน สภาพชุมชนบริเวณโรงงาน มาตรการ นโยบายควบคุมมลพิษในโรงงานที่น่าจะส่งผลกระทบต่อภาวะสุขภาพและคุณภาพชีวิตของพนักงานและเจ้าหน้าที่ในโรงงานอุตสาหกรรม

ดังนั้นปัญหามลพิษในโรงงานอุตสาหกรรมในปัจจุบันเป็นปัญหาสำคัญจนถึงจุดวิกฤติ จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุงอย่างเร่งด่วน เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงทางเศรษฐกิจในภาคหน้า ทุกฝ่ายควรให้ความสนใจและร่วมกันพิจารณาแนวทางแก้ไขระหว่างรัฐบาล ผู้ประกอบการ พนักงาน และความร่วมมือระหว่างประเทศโดยใช้มาตรการการป้องกันมลพิษที่เหมาะสมและเป็นไปได้อย่างรวดเร็วที่สุด ซึ่งถ้าหากมลพิษในโรงงานอุตสาหกรรมมีการควบคุมและป้องกันไม่ดีพอก็มีโอกาสเกิดการแพร่กระจายทางอากาศและของเสียต่างๆ ที่เกิดจากกิจกรรมทางอุตสาหกรรมออกสู่สิ่งแวดล้อม

สำหรับนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ จังหวัดลำพูน จัดตั้งขึ้นเพื่อตอบสนองนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520 – 2524) ซึ่งกำหนดให้มีการกระจายการพัฒนาอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาคต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 – 2529) ซึ่งเน้นให้มีการพัฒนาเมืองหลักและเมืองรองของภาคต่างๆ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยจึงได้มีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือที่จังหวัดลำพูน ซึ่งมีโรงงานอุตสาหกรรมหลายประเภทเป็นจำนวนทั้งสิ้น 63 โรงงาน มีจำนวนพนักงานที่ปฏิบัติงานในโรงงานต่างๆ รวม 39,864 คน (การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2547: 10)

ประเภทของโรงงานอุตสาหกรรมที่เปิดดำเนินการแล้วจำแนกได้ดังนี้

- อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์	21 โรงงาน
- อุตสาหกรรมการเกษตร	2 โรงงาน
- อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม	10 โรงงาน
- อุตสาหกรรมการก่อสร้าง	1 โรงงาน
- อุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนและอุปกรณ์จักรยานยนต์ เครื่องบิน	13 โรงงาน
- อุตสาหกรรมแปรรูปไม้	2 โรงงาน
- อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ	6 โรงงาน
- อุตสาหกรรมเครื่องหนัง	3 โรงงาน
- อุตสาหกรรมอื่นๆ	5 โรงงาน

ในการตรวจสอบสถานประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมในตำบลบ้านกลาง ประจำปี 2546 พบว่า สถานการณ์ที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาอุตสาหกรรม ด้านสิ่งแวดล้อม คือ ความเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมทำให้เกิดมลภาวะต่างๆ ตามมา เกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็ก ปัญหาด้านสังคมและวิถีชีวิตของประชาชนคือ โรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่อยู่ในตำบลบ้านกลางและมีการอพยพย้ายถิ่นเพื่อเข้ามาหางานทำจากต่างจังหวัดเพิ่มมากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนของประชาชนในตำบลบ้านกลางเปลี่ยนแปลงไปพื้นที่เกษตรกรรมถูกก่อสร้างเป็นอาคารพาณิชย์ หอพัก ห้องเช่า ร้านอาหาร เกิดโรงงานขนาดเล็ก กระจายตัวอยู่ทั่วไป ก่อความรำคาญด้านกลิ่น เขม่าควัน เกิดมลภาวะทางน้ำ ขาดต่อการควบคุมดูแล

สรุปผลการตรวจสอบสถานประกอบการ โรงงานอุตสาหกรรมในตำบลบ้านกลาง ประจำปี 2546 คือ จำนวน โรงงานอุตสาหกรรมในตำบลบ้านกลาง มีจำนวนทั้งสิ้น 96 โรงงาน แยกเป็นในเขตนิคมอุตสาหกรรมจำนวน 59 โรงงาน นอกเขตนิคมอุตสาหกรรม 37 โรงงาน ครอบคลุมในการตรวจโรงงานทั้งในและนอกเขตนิคมอุตสาหกรรม จำนวน 57 โรงงาน คิดเป็นร้อยละ 59.38 พบสิ่งคุกคามสุขภาพในการทำงานดังนี้ คือ ภาวะคุกคามจากฝุ่น 51 โรงงาน ภาวะคุกคามจากสารเคมี 47 โรงงาน ภาวะคุกคามจากเสียง 53 โรงงาน ภาวะคุกคามจากแสง 52 โรงงาน

สำหรับมาตรการป้องกันภาวะสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของโรงงานนิคมอุตสาหกรรม พบว่า ได้มาตรฐาน 47 โรงงาน และยังต้องปรับปรุง 10 โรงงาน (ส่วนสาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลาง, 2546: 5)

ผู้ศึกษาจึงเห็นความสำคัญของปัญหามลพิษที่เกิดขึ้น จึงสนใจที่จะศึกษาผลกระทบจากมลพิษที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมมีผลต่อพนักงานที่ปฏิบัติงานในโรงงานอุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน เพื่อประโยชน์ในการจัดการและความคุ้มครองโรงงานด้านสิ่งแวดล้อมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

1.2.1 เพื่อสำรวจถึงผลกระทบที่พนักงานได้รับจากมลพิษที่เกิดจากการทำงานโรงงานอุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในการทำงานของพนักงานและผู้บริหาร โรงงานในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน

1.2.3 เพื่อศึกษาถึงวิธีการในการสร้างความตระหนักถึงผลกระทบจากมลพิษที่เกิดจากการทำงานให้กับพนักงานในโรงงานและผู้ควบคุมตลอดจนผู้มีอำนาจในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและอาชีวอนามัยของโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน

1.2.4 เพื่อวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมการดูแลป้องกันรักษาสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของพนักงานที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

1.3 สมมติฐานการศึกษา

1.3.1 พนักงานที่ปฏิบัติงานในโรงงานอุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรม ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพอนามัยหรือโรคที่เกิดจากการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมและก่อให้เกิดความสูญเสียในระดับปานกลาง

1.3.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในการทำงานของพนักงานมีความสัมพันธ์ทางผกผันกับผลกระทบที่พนักงานได้รับ

1.3.3 การสร้างความตระหนักให้กับพนักงานเกี่ยวกับการดูแลป้องกันรักษาความปลอดภัยในการทำงานมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดูแลป้องกันรักษาสุขภาพอนามัยของพนักงาน

1.4 ขอบเขตการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาโรงงานอุตสาหกรรม ในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดลำพูน

1.4.2 ขอบเขตประชากร พนักงานและผู้บริหารในโรงงานอุตสาหกรรมที่ปฏิบัติงานในโรงงานอุตสาหกรรมนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดลำพูน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 396 คน

1.4.3 ขอบเขตด้านเวลา ทำการศึกษาวิจัยในช่วงเดือนตุลาคม 2548 – กันยายน 2549

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในนิคมอุตสาหกรรมลำพูนต่อไป

1.5.2 เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมในโรงงานอุตสาหกรรม

1.5.3 เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไขและช่วยเหลือพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดลำพูนได้อย่างเหมาะสม ถูกทางและตรงตามความต้องการ

1.6 นิยามศัพท์ทั่วไป

อาชีวอนามัย (Occupational Health) หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมดูแลสุขภาพอนามัยของผู้ประกอบอาชีพทั้งหมด เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพอนามัยรวมทั้งการดำรงไว้ซึ่งสภาพร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์ของผู้ประกอบอาชีพทุกอาชีพ

ความปลอดภัย หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขไม่เสี่ยงภัย มีระบบการป้องกัน และแก้ไขปัญหาจากอุบัติเหตุของโรงงานอุตสาหกรรมอย่างเหมาะสม

เจ้าหน้าที่ความปลอดภัยในการทำงาน หมายความว่า ลูกจ้างผู้ซึ่งนายจ้างแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ความปลอดภัยในการทำงานระดับพื้นฐาน ระดับหัวหน้างาน ระดับบริหาร และระดับวิชาชีพ

ความปลอดภัยในการทำงาน หมายความว่า การกระทำหรือสภาพการทำงานซึ่งปลอดจากเหตุอันจะทำให้เกิดการประสบอันตราย การเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากการทำงานต่อผู้ปฏิบัติงาน หรือความเดือดร้อนรำคาญ เนื่องจากการทำงาน หรือเกี่ยวกับการทำงาน

ความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน หมายความว่า การกระทำและหรือสภาพการทำงานซึ่งปลอดจากเหตุอันจะทำให้เกิดการประสบอันตราย การเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากการทำงานต่อผู้ปฏิบัติงานหรือความเดือดร้อนรำคาญ เนื่องจากการทำงานหรือเกี่ยวกับการทำงาน